

Зоран Трипковић

ПЛАНИНАРСТВО, ПОКРЕТ ИЗВИДНИКА И ПЛАНИНКИ И СТЕГ СКАУТА У ВАЉЕВУ (1900–1941)

Планинарство, као спортска дисциплина и више од тога, нагло се почела ширити у XIX веку у развијеним земљама Европе (Аустрија, Швајцарска, Италија, Немачка, Француска, Енглеска). Први весници култа љубави према лепотама природе и планина у кнежевини Србији, средином прошлог века, били су наши научници, лекари, књижевници, уметници и други, који су се школовали, студирали и путовали по земљама западне Европе где су упознали чари планинарења. По повратку у своју средину учинили су прве кораке на популарисању овог лепог и корисног спорта у младој држави, тек ослобођеној од вековног ропства под Турцима.

За име нашег земљака, књижевника Љубомира Ненадовића, сина Проте Матеје, везан је почетак планинарења у Србији. Први траг о чика Љубиним путовањима налазимо у 1845. години. У листу „Шумадинка“ (Београд), који је сам уређивао, објавио је 1850. у два наставка свој путопис без потписа: „Један дан из путовања мог по Србији 1845. године.¹ Пише да је своју песму „Ветру са Косова“ спевао на Ртњу августа 1845, а да је 1846. године „Јадранско море са оних високих стена више Ријеке гледао.“ Као што се види, његов први планинарски подухват у Србији био је освајање Ртња (1560 метара надморске висине), који је, по нашем научнику Јовану Цвијићу – кров Србије.

У другом тому Енциклопедије физичке културе Југословенског лексикографског завода у Загребу, део поглавља „Планинарство на подручју Југославије“, који се односи на Србију, почиње: „Србија. Првим српским планинаром може се сматрати књижевник Љубомир Ненадовић (1826-1895), путник и путописац који је склоност према природи стекао за време студија по земљама зап. Европе. Приликом својих путовања по Италији и Швајцарској пењао се на алпске врхове и био на Везуву. Планинарио је по Србији и Црној Гори и, како сам каже,

1 Љубомир Ненадовић: Један дан из путовања мог по Србији 1845. године, Шумадинка, Београд, бр. 25. и 26; 22. и 29. јун 1850

Љубомир Песнадовић као планинар (Литографија: Едвард Брауман)

једну своју песму је испевао на Ртњу августа 1845. године. Према је о својим путовањима објавио запажене путописе и пропагирао корист од боравка у природи (уверавао је „ко проведе једно лето на планини, два лета себи продужи живот“), он у тадашњој економски неразвијеној Србији није могао наћи следбенике.²

Због тога је чика Љуба уврштен у планинара – индивидуалца. Љубав за природом стекао је још као дете у родној Бранковини. Касније је писао да је „волио да позна разне земље и народе“, да види „лепе пределе и чувена места, да доживи ретке ствари.“ „Путовање, то је највећа и најлепша школа... Циљ сваког путовања треба да је наука и искуство“. Путовао је и „веселја свога ради“. Пео се на врхове Алпа да би са једног од висова Риги-Кулма гледао лепоту рађања и заласка сунца.³

Нема података да ли је Љубомир Ненадовић када се 1880. вратио у Ваљево и ту живео до смрти 1895, ишао у походе лепим ваљевским планинама.

Јосиф Панчић (1814-1888), лекар, страстан ботаничар, професор Велике школе у Београду, био је први практични организатор планинарења у Србији, који није хтео сам да ужива у лепотама природе и да сам испитује њене појаве и законе, већ је настојао да и друге заинтересује и поведе са собом. Страст за путовањем и проучавањем природе, увек жива, нарочито је порасла у њему приликом првог похода на Копаоник 1851. године. Први групни излет Панчић организује 1856. са групом од седам питомаца београдског Лицеја, који је трајао пуних 40 дана. Кренули су преко ваљевског краја. Пут је ишао од Уба, до Ваљева, Повлена, Мађар воде (Мађарија под средњим Повленом), Косјерића и Јелове горе до Ужица, затим преко Златибора, Торника, Мучња и Прилика у Ивањицу, па даље преко Јавора, Голије, Рашке, Студенице, Жељина, Сувог Рудишта – врха Копаоника, Јастрепца, Крушевца, Алексинца, Ћуприје, Смедерева и Београда. Овакав поход је несхватљив и за наше данашње планинаре, који имају много боље саобраћајне и друге услове.⁴

Тадашње власти у многome су ометале Панчићева настојања да излете овога типа омасови и чешће организује, јер „од стране власти ученицима су били дозвољени излети само у размаку од три лета, после три године“. Због тога је Панчић за скоро 20 година, до 1874, успео да оствари само шест оваквих екскурзија, обично са шест до седам ученика. Морала су се чекати нека боља времена. Није доживео формирање првог српског планинског друштва.

Почетак организованог планинарења у Ваљеву датује од 1900. године, када су од 25. до 27. септембра ученици III и IV разреда Ваљевске гимназије, које су предводили њихови наставници Михаило Р. Живко-

2 Енциклопедија физичке културе Југословенског лексикографског завода, Загреб, II том, 1977, стр.16

3 Планинарство Србије 1901-1951, Београд, Планинарски савез Србије, 1951, стр.6

4 Исто, стр. 7-9

вић, Живко М. Романовић, Стеван Колар и Никола Зега, остварили тродневни излет на Повлен и његово подгорје. Првог дана преко Јовање, Стуба и Шарана стигли су у цркву Грачаницу. Одатле су отишли у школу у Поћути где су имали кратак одмор. Следећа етапа била је црква у Пустини. Уз живописну речицу Јабланицу кренули су одморни ученици косом високог Медведника и стигли у Ребељ – „великим мајданима г. Ј. Финеја и Комп.“. Разгледали су један рударски поткоп. Са мајдана, у први сумрак, вратили су се у Поћуту, где их је код школе чекала вечера и постеља.

Другог дана, 26. септембра 1900, чим зора беше заплавила, кренуло се на висине повленске, све уз песму. Први одмор био је код Маркова гроба, други под Стубицом, а трећи код механе на Дебелом брду. Ручак и одмор имали су на висини од 1200 метара над морем, код чувеног извора хладне воде – Мацарлије. Требало им је „још успртно попети се за читавих 230 метара“ да би стигли до врха Повлена. У годишњем извештају Ваљевске гимназије за школску 1900/901. годину је записано:

„Тачно у 2 часа и 35 мин. ученици су са својим наставницима били на највишем врху Повленском, одакле је божански изглед на нашу лепу отаџбину. Далеке босанске горе се виде, све планине ужичке, цела питома раван ваљевска, високи Рудник и она коса, што се Авалом завршава, готово на крају хоризонта беласа се Сава, као нека велика змија, а преко ње плаве се у магли Фрушке горе. Ту близу чује се шопорење лишћа, што га лаки ветрић покреће, а са споредних висова чује се кликтање орлова. У овако свечаним тренуцима требало је само посматрати ученике, како им лица, пуна задовољства, сијају неким узвишеним сјајем. На врху Повлена бавило се само по часа, па се почело спуштати на Вис, место где је други мајдан и топионица г. Финеја“.⁵

После разгледања мајдана и машинерија, г. Финеј их је одлично почастио. Касно у ноћ стигло се у Поћуту на преноћиште. Трећег дана ученици су се здрави и весели вратили својим кућама у Ваљево.

После дужих припрема, у Београду је 27. маја 1901. године у сали Велике школе одржан „скуп пријатеља овога спорта“ ради оснивања планинарске организације Србије. Усвојена су прва правила и изабрана управа на чијем челу је био др Јован Жујовић, геолог и петрограф, професор Београдског универзитета, који се планинарењем почео бавити у Алпима 1872. године за време школовања у Цириху. Пошто су јуна 1901. власти одобриле Правила Српског планинског друштва, какав је био званични назив, тада је одржана прва редовна скупштина.

Други члан Правила Српског планинског друштва на најбољи начин иллуструје и одређује његов друштвени циљ:

„да код својих чланова развија укус за природом; да подстиче на заједничко или појединачно похађање српских планина и других, а нарочито живописних места у српским земљама; да ствара олакшнице за

5 Годишњи извештај о раду и успеху у школској години 1900-1901, Ваљево, Ваљевска гимназија, 1901

српске научнике, привреднике и уметнике при њиховим путовањима по српским земљама; да потпомаже рад на упознавању природе Србије и распростире знања о томе; да по могућности помаже све државе или друге установе (или приватна лица), која би заједно са друштвом радиле на улепшавању шума и развијању мале планинске радности; да ради на подизању склоништа, планинских колиба итд, за привремено борављење на удесним местима, на оснивању санаторија, на грађењу планинских стаза, путева, подизању кладенаца итд.; да се стара о одржавању планинских, биљних и животињских врста (изузимајући штеточине) и да оснива збирку српских природних и етнографских предмета.”⁶

Оснивача Српског планинског друштва у Београду било је 20 из готово свих друштвених редова, нарочито професора и пријатеља природних и географских знања. Број чланова убрзо је био 60. Почели су са недељним излетима у околину Београда. Један од првих излета био је и до Повлена. До првог светског рата подружнице СПД формиране су у Нишу, Крагујевцу, Крушевцу, Брусу, Ужицу, Врању, Пироту и другим местима.

Ваљевци у овом периоду нису формирали подружницу Српског планинског друштва, али су, после 1900. године, наставили интентивно да се баве планинарством ученици Ваљевске гимназије са својим професорима. Тако је путовање (пешачење) по Подрињу и Ужичком округу организовано од 20. до 27. маја 1902. За осам дана 55 ученика из сва четири разреда Ваљевске гимназије и наставници Драгутин Јанковић, Михаило Живковић и Лазар Крцалић препешачили су по Подрињу и Ужичком округу 175 километара. Пре пута обављене су потребне припреме, лекар је прегледао ученике. Из гимназијског дворишта су улицама Ваљева до парка Пећина испраћени уз војну музику а директор Петар Живковић им је пожелео срећан пут.

Првог дана се пешачило само 15 километара уз реку Јабланицу, кроз Седларе и Златарић, до Поћуте, где је било прво преноћиште. На овом занимљивом осмодневном путовању гимназијалци су видели Повлен, Стубицу, Јабланик, Медведник, Зарошку шуму, Жлијиб, Калуђерске баре, Забучје, Црнокосу и Букове, а од река Јабланицу, Тријешницу, Рогачицу, Дрину, Рачу, Пилицу, Ђетињу, Кладорубу, Скрапеж и Буковску реку. Пели су се на развођа Колубаре и Дрине, Дрине и Ђетиње. Петог дана боравили су у Ужицу, лепо дочекани од мештана. Из Ужица су ишли преко Дубоког, Црнокоса, Косјерића до Ражане, где су преноћили. Последњег дана пута, 27. маја 1902, преко Букова, Ластре и Бачеваца, силазећи ка Ваљеву, пријатно су се изненадили „угледавши у Дегурићу силан свет, који им је изашао у сусрет: директор са наставницима и ученицима, председник општине и многи грађани. Војна музика одсвира коло, а потом путници застадоше за закуску, која их

⁶ Алманах 75 година планинарства Србије, Београд, Планинарски савез Србије, 1978, стр. 10-14

спрема чекаше. Потом окићени зеленилом ушли су у варош весели и чили...“⁷

На овом дугом и напорном путу гимназијалци су у просеку дневно пешачили по 25 километара. У списку захвалности онима који су помогли извођење овог похода, на првом месту био је командант Дринске дивизијске области у Ваљеву, ђенерал-штабни пуковник г. Живојин Р. Мишић.

У 1902. години, од 16. до 18. јуна, 35 ђака Ваљевске гимназије и њихови професори Милан П. Зарић и Живко М. Романовић и учитељ Стеван Колар извели су још једно планинско путовање, овога пута на Дивчибаре и Маљен. На платоу Дивчибара провели су дан и по: „Чист зрак, диван изглед, хладни планински извори, што теку испод жила столетног борја и јелашја, учинише неописан утисак на ученике. Њихове раздрагане песме, што се ораху по тим благословеним висинама били су најискренији тумач тадашњих њихових осећаја“.⁸

Пошто се на Дивчибарама у 1902. години није могло наћи згодније преноћиште, од војске су добијени шатори и ћебад. Сем тога, и сељаци – колибари на Дивчибарама, који су чували своју стоку на испаша, такође су им се нашли при руци. У проласку и ноћишту у Мионици лепо су дочекани и угошћени од грађанства, полицијског персонала и нарочито г. Радисава Ђурића.⁹

Крајем школске 1907/08. Ваљевска гимназија је организовала десетодневну екскурзију ученика седмог разреда. Тура је за оно време била неуобичајена: Ваљево – Београд – Загреб – Ријека – Опатија – Пула и натраг. До Забрежја се путовало фијакерима, одатле до Београда лађом, а затим железницом. Учествовало је 18 ученика и три професора. У Ријечи су први пут видели Јадранско море.¹⁰

Учитељ гимнастике Рудолф Кашко и 13 ученика петог и шестог разреда Ваљевске гимназије 19. маја 1911. године пењу се на врх Медведника. О томе у Извештају о раду и успеху Ваљевске гимназије за школску 1910/11. годину је забележено:

„После краћег одмора у Поћути кренули смо даље к Медведнику. Ручали смо на седларском превоју, на самом развођу Обнице и Јабланице. По подне испели смо се на врх Медведника, али ако смо једва пола часа седели, посматрајући чаробну околину, кад поче да грми. Горе више наших глава било је ведро небо и сунце је грејало, али под нашим ногама ваљали су се црни облаци, севало је и грмело. Сељак, који нас је пратио, говорио нам је да не страхујемо и уверавао нас да то грми у

7 Годишњи извештај о раду и успеху у школској години 1901-1902, Ваљево, Ваљевска гимназија, 1902

8 Исто

9 У овом правцу организована је још једна планинарска тура, од 25. до 27. маја 1906: Ваљево – Брежђе – Боговађа – Мионица – Ваљево

10 Д. Недељковић, М. Трипковић: Сто година Ваљевске гимназије, Ваљево, Ваљево, 1970, стр. 70-71

„подземном свету“, али ми, ипак, похитасмо у село, где смо пре-ноћили”.

Професор Алекса Станојевић, оснивач и први секретар Српског планинског друштва, у свом раду „Планина и спорт“ 1923. је написао „Излет ваљевских гимназијалаца на Медведник 1911. године био је прави планински спорт”.¹¹

После Првог светског рата прошле су четири године, да би се тек 11. децембра 1922. на ванредној главној скупштини обновио рад Српског планинског друштва у Београду. Ради се на омасовљењу друштва, стварању подружница, организују планинарски походи на још непохођене планине. У 1923. било је пуно излета, а међу њима и на ваљевске планине, које су Београђани походили у септембру. Пре одласка на циљ свога пута они су прошли од Железничке станице, Улицом Вука Караџића до зграде Гимназије у којој их је примио млади професор Жика Марковић. На челу колоне гостију био је Станоје Недељковић, професор Београдског универзитета и потпредседник СПД. Носио је жирано шешир, имао ранац на леђима и штап у руци. Са њим у групи били су његови студенти – планинари, који су сутрадан пошли ка ваљевским планинама ради проширења знања из флоре и фауне.

Долазак београдских планинара био је повод да се у пролеће 1924. у сали Ваљевске гимназије одржи оснивачка скупштина Подружнице Српског планинског друштва у Ваљеву. Присутствовало је преко 30 младих, будућих планинара. О значају планинарства и његовој улози говорио је професор Ваљевске гимназије Жика Марковић. После усвајања Правила Подружнице, за првог председника изабран је Живорад Жика Марковић, а у управу чланови – оснивачи: Катарина-Каћа Сретеновић, професор, Марко Павловић, порезник, Аца Лазич, Мара Марковић, Љубица Николић, Пера и Мирослав Артико (Драшковић), инж. Дејан Богдановић, Бата Јовановић, Теодора и Јова Секулић, Анка Маричић, Божа Гавриловић и други.

У години оснивања приређено је више излета у околину Ваљева, а затим је организован тродневни поход на Медведник. Из Ваљева се пошло рано ујутро, па преко Причевића, Става и Суводања стигло на Медведник, где се ноћило. Од оборених стабала направили су импровизовану колибу у којој су спавали и у заклону провели ноћ. Сутрадан се са Медведника ишло преко Јабланика и Повлена, а ноћило на Мравињцима. Трећег дана су се вратили у Ваљево. У лето 1925. направљена је занимљива маршрута, пуна четири дана пешице: Ваљево – Пецка – Сокоград – Дрина – Љубовија – Оровица – Ставе – Ваљево. Често се ишло пешице на Повлен, Дивчибаре, обично у друштву београдских планинара, а једном и на Цер.¹²

11 А. Станојевић: Планина и спорт, Планински савез Србије, Нови Сад, 1923

12 Г. Јовановић: Предрагне традиције ваљевских планинара, Напред, Ваљево, бр.553, 22. 05. 1959, стр.4

Првих година интересовање за рад Подружнице у Ваљеву било је велико. Касније је због женидби и удаја број чланова опадао, а прилив нових био је слаб. Подружница је постојала и 1927/28. године. Наиме, у то време је евидентирано да Српско планинско друштво има пет подружница у Србији и то у Ваљеву, Пироту, Пријеполу, Соко Бањи и Зајечару.¹³

Децембра 1927. дошло је до расцепа у организацији СПД у Београду. Оно се трансформише у планинарско туристичко-привредну организацију и мења име у „Српско планинско друштво и друштво за саобраћај путника“. Те промене су утицале да се смањи број подружница у унутрашњости, па је и због тога крајем треће деценије престао и рад у Ваљеву.

Формирањем Ваљевског спортског боб-клуба 1931. године, који се превасходно бавио зимским спортовима, приређујући боб утакмице и даљинско трчање, у свом саставу имао је још две секције: планинарску и фотографску. Захваљујући Боб-клубу, у Ваљеву је опет оживело планинарство. У секцију су се окупили чланови некадашње подружнице али је било и нових, међу њима и војних лица. Пред излете окупљали су се и договарали у друштвеним просторијама клуба у Градском подруму у Улици војводе Мишића.

*Чланови Ваљевског спортског боб клуба размаравају на Црном врху на Дивчибарама земљиште добијено за градњу планинарске куће
(Снимак: Данило Цибић)*

¹³ Алманах Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Београд, свеска III, за 1927/28. годину

Из фото-збирке коју је поклонио Ваљеву Данило Цибић, војносани-тетски службеник и оснивач фото-секције Боб-клуба, да се закључити да су планинари у то време највише ишли до Дивчибара, углавном преким путем, пешице, затим до ширег подручја Маљена, околином Ваљева су крстарили, Бранковину и Поћуту често посећивали, а стизали и до Бање Ковиљаче и Гучева. У програму су имали и градњу планинске кућице на Дивчибарама. „Глас Ваљева“ је 14. јануара 1934. објавио следећи оглас: „Маскенбал приређује Ваљевски спортски Боб клуб 2. фебруара 1934. у сали Офицерског дома. Улазна цена је 10 динара од особе. Приход је намењен подизању планинарске кућице“.

Плац је додељен на Црном врху на Дивчибарама. На сачуваној фотографији Данила Цибића, на којој се види официр са ранцем, три цивила и један сељак посматрач је потпис: „Чланови Боб-клуба премеравају земљиште на Црном врху додељено за градњу планинарског дома“. И поред скупљања новца и добијеног земљишта, извршеног премеравања, ова лепа замисао није реализована. Боб-клуб са својим секцијама је егзистирао до краја 1937. године.¹⁴

Према неким изворима, у Ваљеву је 1935. године било формирано и Друштво пријатеља планина, али се о њему, сем овог податка, ништа друго не зна.¹⁵ Жива активност била је од 1937. када се у Ваљево вратио Марко Павловић, један од оснивача Подружнице СПС. Он покушава да обнови рад и врати планинарству оне који су га напустили. Позив су прихватили Аца Лазић, Радмило Радмиловић, Раша Бошковић и други, а од нових су приступили др Бранко Кеслер, др Миша Пантић, инж. Мирослав Ђирић, а по повратку из Шпаније, септембра 1940, и Жикица Јовановић. Готово сваке недеље и лети и зими се ишло на излете у околини, где су у илегали одржавани партијски састанци комуниста. Др Пантић је у селима бесплатно прегледао болесне мештане. У граду је вршена пропаганда међу омладином и радницима за излете у природу, на планине. Било је и неколико излета на Гучево, Тару, Рудник и Островицу. У то време се пуно дружило са београдским планинарима и заједно са њима одлазило на ваљевске планине.¹⁶

Тек средином децембра 1940. званично је обновљен рад подружнице Српског планинског и туристичког друштва, како се тада звало. За председника је изабран Марко Павловић, а за секретара Жикица Јовановић Шпанац. Циљ је био ширење покрета планинарења, као и подизање домова на нашим планинама, у самом Ваљеву и околини. Састанци око 20 чланова друштва одржавани су сваког четвртка у малој сали Гранд хотела са почетком у 20 часова. Планирано је и организовање смучарског течаја. Пријаве је примао у својој радњи до 25. децембра Лазар Лазић, некада најбољи ваљевски смучар.¹⁷ Пред сам рат, 8.

14 З. Трипковић: Спортски временлов. Напред, Ваљево, 2564, 20. 03. 1998, 19

15 Раденко Лукић: Планинарство у ваљевском крају до 1941. године. Зборник за историју физичке културе Србије, Београд, 1974, бр.9-10

16 Т. Јовановић, наведени чланак

17 Аноним: Српско планинарско друштво у Ваљеву, Глас Ваљева, Ваљево, бр. 23, 21. 12. 1940

фeбруара 1941. године, у Гранд хотелу приређено је планинарско вече народних песама и игара, од кога је чист приход био намењен за подизање планинске куће на Повлену. Приредбу је отворио Марко Павловић и говорио о планинарству и уопште планинарским циљевима. Био је то, у ствари, текст који је написао Жижица Јовановић а прочитао га Павловић. У њему се тада много замерало Ваљевцима:

„...И поред сазнања да нашим драгим Ваљевцима највише конвертирају спортови који се изводе за кафанским столом... планинска ревност се брзо смрзава у нашој паланачкој средини... а на планини видети нови свет, упознајете нови живот... Са Медведника је шири видик него са кафанске столице, сазнајете да је село много другачије него што то изгледа из ове наше перспективе, упознаћете село, сељакову муку, зној и немаштину, заволећете га...“¹⁸

Ускоро је настао рат и све активности ваљевских планинара су престале.

•••

Скаутски омладински покрет родио се 1909. године у Енглеској и имало је за циљ организацију друштвене делатности ученика основних и средњих школа, старих од 8 до 19 година, који ће радом и животом у природи доприносити физичком развоју и васпитању у интернационалном духу. Скаутска организација је развијала позитивне особине личности (рад, другарство, искреност, самоиницијативу, штедљивост и друго), затим неговање хуманизма, ведрине, животне радности, интернационализма, да побуђује љубав према природи, интерес и наклоности младих за тековине науке, технике и културе. Другим речима, основно гесло било је корисно испуњавање слободног времена младих, активна рекреација и културна разонода.¹⁹

У Краљевини Србији овај покрет под именом Српски савез извиђачка и планинска основан је 1911. у Београду. Томе је највише допринео др Милош Поповић, лекар из Београда, који је са енглеског превео „Скаутски приручник за дечаке“. Он је, уједно, био иницијатор оснивања првих извиђачких јединица у Београду, Нишу, Врању и Ваљеву.²⁰ У години оснивања Српског савеза извиђачка, 1911. у Ваљеву су у Ваљевској гимназији основане чете извиђачка (мушкарци) и планинска

18 Зоран Трипковић Са Медведника је много шири видик. Напред, Ваљево, 1998, 7 (6), 1985, 17, као и чланак ЗТ Жижица Јовановић Шпанан о планинарству. Напред, Ваљево, 462, 4 (07), 1957, 2

19 Д.Облак Скаутизм. Енциклопедија физичке културе Југословенског лексикографског завода. Загреб, 1977, II том, стр. 237

20 Павловић Милош (1876-1954), здравствени и социјални радник. Гимназију похађао у Смедереву, Крагујевцу и Београду, медицину завршио у Јасу (1901), касније специјализирао стоматологију. Био средњи, бизнички и војни лекар. Године 1901 основао Трешњачко друштво у Београду, 1907 Савез трешњачких младих и 1911 Савез извиђачка и планинска Србије. дуги низ година био је старшина Савеза скаута у Југославији.

(девојчице) – „Лабуд“ и „Царић“. Четовођа им је био одличан ученик другог разреда Гимназије Драгољуб Обрадовић, тада награђен књигом за успех у наукама. Сем ових података, нису пронађени други из којих би се сазнало шта су прве чете извидника и планинки организоване у Ваљево и околини до почетка Првог светског рата. Савез извидника и планинки Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца формиран је 1919. године.

Кад је Драгољуб Обрадовић, већ доктор наука, вратио у Ваљево, и у звању суплента предавао српски језик у Ваљевској гимназији, обновно је 17. децембра 1922. године Стег извидника и планинки, у коме је окупио око сто чланова (65 мушкараца и 35 девојака). Он је био и изабран за старешину стега.

Од 26. до 31. јула 1923. Стег је организовао шестодневну екскурзију са логоровањем до Дрине и натраг, под вођством стеговође Алексе Струнцулића, матуранта Ваљевске гимназије, а у пратњи Владимира Аљбицког, професора, и Драгољуба Обрадовића, суплента, старешине Стеге, уз учешће 14 извидника. Сви су били ученици Ваљевске гимназије, сем једнога: Михајло Лазић, водник I вода, V разред; Лазар Лазић, водник IV вода, III разред; Милан П. Марковић, водник V вода, V разред; Милош Савчић, помоћник водника, секретар Стега, VI разред; Бранислав Васић, заставник I чете, III разред; Живан Ј. Илић, четни благајник, V разред; Јовиша Лазић, извидник, IV разред; Момчило Вуковић, извидник, II разред; Нинко Радосављевић, извидник, III разред; Борислав Благојевић, извидник, III разред; Ђока Баћановић, извидник, IV разред; Бора Петровић, извидник, IV разред; Михајло Ристановић, извидник, ученик II разреда и Влајко Матић, извиднички приправник, једини од њих свршени ученик основне школе у Ваљевоу.

Смотра свих учесника обављена је 25. јула 1923. Сваки извиђач морао је да има дозволу од родитеља, потпуну извиђачку унуформу и, изузимајући сиромашне, уплатити одређени мали улог. За превоз ствари извидника: четири велика шатора, ћебад, храну, рубље, заставице и остало, од војске су добијена једна коњска кола и магарац. Маршрута пута се кретала по следећим местима:

Први дан, четвртак, 26. јул 1923: Ваљево – Каменица – Осладић – Осечина (преноћиште, логор постављен у општинском дворишту).

Други дан, петак, 27. јул 1923: Осечина – Белотић – Рађевски камен – Бела Црква – Прибојна – Толисавац – Крупањ (логор постављен у црквеној порти, преноћиште).

Трећи дан, субота, 28. јул 1923: Крупањ – Јагодња – Рујевац, одакле се у две групе ишло у два различита правца: I група Мачков Камен – Свети Петар – Узовица – Грачаница, а II група Рујевац – Селанац – Постеље – Грачаница, где су се обе групе поново спојиле и заједно од Грачанице стигле до Дрине и Љубовије (на брду више Дрине постављен је логор у пространом дворишту основне школе, где се преноћило).

Четврти дан, недеља, 29. јул 1923: Љубовија – Доња Љубовића – Горња Љубовића – Прослоп – Царина – Пецка (логор постављен у дворишту школе, где се преноћило две ноћи).

Пети дан, понедељак, 30. јул 1923: У одласку Пецка – Пуљесе – Ражањ (врх) – Лазе – Соколград, а у повратку Петрина стена – Пецка.

Шести дан, уторак, 31. јул 1923: Пецка – Драгодол – Бабац – Ива – Станина Река – Ставе – долина Обнице – Причевић – Златарић – Ваљево.

По завршетку ове лепе, напорне и јединствене екскурзије по Подгорици и Азбуковици, попрштима великих битака у тек минулом Првом светском рату, ваљевски Стег извидника и планинки издао је књижицу малог формата на 45 страница „С Колубаре на Дрину“, занимљивог и питког текста, по дневним белешкама старешине стега, брата Драг. Обрадовића.²¹ Из ње издвајамо оцену похода:

„Извидници храном надокнађују оно што изгубе напорним маршом. Сви су здрави и ведри; за шест дана сталног марша, који износи 189 километара, успели смо да сачувамо и ведри дух и добро здравље. Страдала је обућа, јело се веома добро, гола колена и голе руке су преплануле, а то је здраво... За време пута смо видели више примера братства и дружељубља, старији су помагали млађима у ношењу терета, склањали их од рада, а сви су братски делили храну и шаторе.”

Др Драгољуб Обрадовић је написао да је „Ову књижицу посветио првим четицама извиђачким у Ваљеву „Лабуду” и „Царићу”, основаним 1911. године, чији сам четовођа био”. Чист приход од продате књижице ишао је у корист благајне Стега.

После одласка др Обрадовића у Београд 1925. године, за старешину Стега извидника и планинки изабран је професор српског језика Јован Ј. Бабић. Своју славу – Ђурђевдан – ваљевски извидници су обележавали у посебно постављеном логору у парку Пећина, где су извођене вежбе и паљена логорска ватра, дизана застава извидника (зелене боје са цртежом цвета крина у средини) на јарбол у присуству великог броја грађана Ваљева. На крају сваке школске године логоровања извидника Ваљевске гимназије организована су у Јовањи. Од неколико излета у програму извидника у току школске 1926/27. први је изведен вожњом на бициклама на релацији Ваљево – Осечина – Лозница и натраг.²²

Од 1929. године Стег извидника и планинки Ваљевске гимназије, у духу насталих промена у Краљевини Југославији, мења име у Скаутски стег „Илија Бирчанин”. Стеговођа је ученик седмог разреда гимназије Борислав Благојевић, касније доктор правних наука, универзитетски професор и ректор Универзитета у Београду. Старешина је Милан Чолић, учитељ вештина, који је предавао гимнастику у гимназији. За седам година постојања, од 1922. до промене имена, ваљевски извидници и планинке, поред неколико логоровања и дужих излета, на пример до Дрине (1923), Будва (1928) и других места, приредили су преко 200 једнодневних излета у околини Ваљева.²³

21 „С Колубаре на Дрину”, Ваљево, 1923, Ваљевски стег извидника и планинки

22 Извештај о раду и успеху у школској 1926/1927. години, Ваљево, Државна гимназија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1927

23 Скаутизам у Ваљеву, Први Југословенски спортски алманах, издавач Јован К. Поповић, Београд, 1930, стр.78

*Скаути стега „Илија Бирчанин“ на логоровању у околини Ваљева
(Снимак: Данило Цибих)*

Рад Скаутског стега „Илија Бирчанин“, после неколико година паузе, обновљен је 17. октобра 1935, на иницијативу професора Живорада Марковића, иначе једног од првих ваљевских планинара. За старешину Стега изабран је Милан Чолић, учитељ. Интересовање гимназијалаца за активности у организацији било је велико. Већ 1936. године почели су издавати двомесечне „Скаутске новине“, а у скаутској књижници „Крин“ набављено је 186 књига. Од 1936. године сваког лета се на Дивчибарама организује логоровање у оквиру кога се изводе разне вежбе, пале логорске ватре. Боравак на планини је привлачно и пажњу бањских гостију и мештана. Скаути су имали друштвене просторије – свој стан у садашњој згради Више школе у Ваљеву. У њима се од 1937. почео играти у Ваљеву пинг-понг. Активности је било све до краја школске 1940/41. године, коју је прекинуо рат. Одржано је 1940. више водних састанака и седам четних. Пет чланова је положило III ред. У току године организовано је неколико једнодневних и полудневних излета у циљу обуке чланова. Приређена су два успела концерта.²⁴

²⁴ Извештај о раду и успеху у школској 1940-41. години. Ваљево, Прва непотпуна менаџерска реална гимназија у Ваљеву, 1941, стр. 25

Резиме

Први српски планинар био је Ваљевац Љубомир Ненадовић, књижевник, путописац и новинар који се 1845. попео на Ртањ, а затим наставио да планинари по Србији, Црној Гори, Италији, Швајцарској, Немачкој. Ваљевци су организовано почели планинарити од 1900. године, када је група ученика и професора Ваљевске гимназије освојила врх Повлена. Годину дана касније – 1901, у Београду је основано Српско планинско друштво. Гимназијалци су наставили са планинарским походима: 1902. по Подрињу и Ужичком округу, 1902. на Дивчибаре и Маљен, 1906. до Брежђа, Боговађе и Монице, а 1911. били су на Медведнику. Подружница Српског планинског друштва у Ваљеву је основана 1924. и постојала неколико година. Стизало се до врхова ваљевских планина, често заједно са београдским планинарима. Једна маршрута од четири дана пешнице организована је до Дрине и назад. Од 1931. године, када је формиран Ваљевски спортски боб-клуб, у њему је успешно радила и планинарска секција чији су чланови одлазили до Дивчибара, у околину Ваљева, Бранковину, затим до Бање Ковиљаче и Гучева. Припремали су градњу планинарске куће на Дивчибарама, али то нису реализовали. Ваљево је 1935. имало и Друштво пријатеља планина. У годинама пред Други светски рат ваљевски планинари су опет били активни, а рад Подружнице Српског планинског друштва су званично обновили у децембру 1940. Они су започели акцију за градњу дома на Повлену.

Млади Ваљева су у години оснивања Српског савеза извидника и планинки – 1911, показали интерес и за ову организацију: у Ваљевској гимназији основане су чете извидника и планинки „Лабуд“ и „Царин“. Стег извидника и планинки у Ваљеву је обновљен 17. децембра 1922, а већ 1923. организован је шестодневни поход, прелазачило се 189 километара, од Ваљева до Дрине и обрнуто. До промене имена Скаутски стег „Илија Бирчанин“, 1929. године, остварили су неколико логоровања и дужих излета, као и 200 једнодневних излета у околину Ваљева. После неколико година паузе, Стег поново ради од 17. октобра 1935. и веома је активан све до почетка 1941. Пуно се чини на обуци чланства, логоровањима у Ваљеву, околини и на Дивчибарама, издају се двомесечне „Скаутске новине“, скаутска библиотека „Крин“ располаже са 186 књига. Стег има свој друштвени стан у коме се од 1937. у Ваљеву почео играти пинг-понг.

Планинарство, покрет извидника, планинки и скаута напустили су на плодно тло у Ваљеву, захваљујући интересовању младих за доживљај лепоте ваљевског краја и ваљевских планина, за бављење спортским активностима у предивној и чистој природи.

Summary

The first Serbian mountaineer was a citizen from Valjevo Ljubomir Nenadović, an author, a travel writer and a journalist who climbed Rtaň in 1845. and then he continued to go hiking all around Serbia, Montenegro, Italy, Switzerland, Germany. Citizens of Valjevo started mountaineering in an organized way from 1900. when a group of pupils and teachers of Valjevo Grammar school climbed the peak of Povlen. One year later - 1901, Serbian Mountaineering Society was founded. Pupils from Grammar school continued their mountaineering actions: in 1902. in Podrinje and Užice district; in 1902. to Divčibare and Maljen; in 1906 to Breždje, Bogovadja and Monica and in 1911. they were

on Medvednik. The subsidiary of the Serbian Mountaineering Society in Valjevo was founded in 1924. and existed for a few years. They reached the peaks of Valjevo mountains, often together with mountaineers from Belgrade. One itinerary, which lasted four days on foot, was organized to the Drina and back. From 1931, when sports hobsled club in Valjevo was founded, mountaineering branch also worked successfully in it. Its members went to Divčibare, to the vicinity of Valjevo, to Brankovina, then to Banja Koviljača and Gučevo. They prepared the construction of a mountain cottage at Divčibare, but it was not carried out. In 1935. Valjevo also had the Society of mountains' fans. In the years before World War II, the mountaineers from Valjevo were active again and the work of the Subsidiary of Serbian Mountaineering Society was officially resumed in December 1940. They started the action for the construction of the cottage on Povlen.

The young in Valjevo showed their interest for this organization in the year of the foundation of Serbian Association of scouts and female mountaineers - 1911. Companies of scouts and female mountaineers "Swan" and "Carić" were founded in Valjevo Grammar school. The work of scouts and female mountaineers in Valjevo was resumed on December 17th 1922, and as early as in 1923. they organized a six-day tour and they walked 189 kilometres from Valjevo to the Drina and back. Until the change of the name to Scouts' Company "Ilija Birčanin" in 1929. they accomplished a few campings and long picnics, as well as 200 one-day trips in the vicinity of Valjevo. After a break of a few years, the company started working again on October 17th 1935. and it was very successful until the beginning of war in 1941. They made efforts in training their members, organizing campings in Valjevo, its vicinity and at Divčibare, they published bimonthly "Scouts' journal" and the scout library "Lily" owned 186 books. The company had its own flat, where, from 1937. - in Valjevo, table-tennis was started being played.

Mountaineering, scouts' activities, female mountaineers and scouts found a fertile soil in Valjevo, thanks to the young who were interested in the experience of the beauty of Valjevo region and Valjevo mountains, practising sports activities in a beautiful and clean countryside.